

naprosto nejsou marginalizováni, nýbrž těží ze systému. Podle Marka Andrejevice jde o „buržoazní formu monitorované mobility“,⁴⁹ odpovídající spotřebitelům smartphonů, SUV a výletních plaveb. Ať už zde nacházíme jakékoli pozůstatky panoptika – a podle Andrejevice jsou cílové skupiny vedeny k sebekázní za tím účelem, aby byly neustále viditelnými spotřebiteli –, pak mají této elitě účinně zajistit zboží a služby.

Podstatné je pro Gandyho (a v tomto případě pro Andrejevice) to, že zde máme co do činění toliko se zrcadlovým obrazem negativně diskriminační aktivity přítomné v „panoptickém třídění“. Gandy se ve svém dalším díle skutečně nezaměřuje ani tak na panoptično *per se*, nýbrž spíše na statistické a softwarové procesy, v nichž jde o „racionální diskriminaci“.⁵⁰ Geoff Bowker a Susan Leigh Star v knize *Sorting Things Out*⁵¹ podle Gandyho přesvědčivě dokládají, že klasifikace uživatelů, klientů, pacientů, spotřebitelů atd. představují stále významnější prvek moderního života, avšak měli by také ukázat, že tyto klasifikace nejenže popisují, nýbrž také *definují možnosti jednání* dotyčných skupin. Gandy trvá na tom, že ekonomiky informací často vycházejí z rasového profilování a že ústí do kumulativního znevýhodňování těch, jejichž hodnocení je negativní.

Tobyl jeden příklad současného teoretického panopticismu. Nyní bych rád připomněl pojem, jemuž jste se sám několikrát věnoval, „synoptikon“, elegantní novotvar Thomase Mathiesena, který staví do protikladu panoptické „hrstka sleduje mnohé“ s dnešními masmédií, v nichž, jak to vyjadřuje, „mnozí sledují hrstku“.⁵² Jde tu o to, zda se dnešní masmédiá

49 | M. Andrejevic, *iSpy: Surveillance and Power in the Interactive Era*, Lawrence 2007, s. 125.

50 | O. Gandy, *Coming to Terms with Chance*.

51 | G. Bowker – S. L. Star, *Sorting Things Out*, Cambridge (MA) 1999.

52 | T. Mathiesen, *The viewer society: Michel Foucault's panopticon revisited*, in: *Theoretical Criminology* 1: 2 (1997), s. 215–234.

mohou stát spojencem panoptika. Mathiesenova klíčová teze spočívá podle všeho v tom, že ať už nacházíme v současné společnosti jakékoli účinky panoptika, nemůžeme je pochopit izolovaně od účinků synoptika, a to v neposlední řadě proto, že se navzájem podporují. (Což bylo po mém soudu jasně patrné po 11. září, kdy neustálé televizní přehrávání horčících dvojčat pomáhalo šířit pocit neustálé bezprostřední hrozby, kterou dokážou zažehnout, jak nás autority informovaly *ad nauseam*, nová bezpečnostní a kontrolní opatření.)⁵³

Mathiesena přitom uvádíte na podporu své teze o tekuté modernitě, s čímž zcela souhlasím: máme-li pochopit současné kulturní podmínky, musíme nahlédnout roli masmédií. Skutečně se nám však Mathiesen snaží říci, že panoptično působí společně se synoptičnem, *nebo* že synoptično nahrazuje panoptično? Rád bych proto znovu položil tuto otázku: Skutečně panoptično uvolnilo své smrtelné sevření, nebo je stále při životě a v dobré kondici, ačkoli již zestárl? A mám ještě poznámku pod čarou: Aaron Doyle nedávno (a správně) podotkl, že Mathiesenův model „médií“ je jaksi instrumentální a řízený shora dolů a téměř nic neříká o odporu, resp. o tom, jakým způsobem publikum dekoduje mediální sdělení.⁵⁴ Zdá se tedy, že synoptikon (ačkoli Mathiesen za to úplně nemůže, protože psal před nástupem „sociálních médií“) přehlíží fragmentarizaci masového (TV) publika, resp. značný vliv dnešních digitálních médií. Nejsou snad média, včetně „nových médií“, také místem zpochybňování či kritiky dohledu?

ZB Mathiesenovo „synoptikon“ je podle mého čtení svého druhu „DIY panoptikem“, o kterém jsem již krátce hovořil:

53 | Viz D. Lyon, 9/11, *synopticon*, and *scopophilia: watching and being watched*, in: K. D. Haggerty – R. V. Ericson (vyd.), *The New Politics of Surveillance and Visibility*, Toronto 2006, s. 35–54.

54 | A. Doyle, *Revisiting the synopticon: reconsidering Mathiesen's „viewer society“ in the age of web 2.0*, in: *Theoretical Criminology* 15: 3 (2011), s. 283–299.